

TÜRKİYE EKONOMİSİ

Prof.Dr.İlkay DELLAL

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü

1950-1960 Dönemi

Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçişi Hazırlayan Ekonomik Koşullar

- 1930-1946 yılları arasında her alanda dışa kapalı kalan Türkiye ekonomisi, İkinci Dünya Savaşından sonra, birbirlerinden etkilenen ve hangisinin daha etkili olduğu tartışılan dış ve iç koşullar, dışa açılma yönündeki baskıların ortaya çıkmasına neden oldu.
- Savaş sonrası dünyanın güçlü devleti konumuna gelen ABD, bir yandan uluslararası ekonomik sistemi yeniden inşa etme işlevini üstlenirken, diğer yandan savaşın diğer galibi Sovyetler Birliğinin yayılmasına da engel olma arzusu taşımaktaydı. Uluslararası ekonomik sistemin ABD politikaları ekseninde yürüyebilmesi için gelişmekte olan ülkelere yapılacak ekonomik ve askeri amaçlı dış yardımlar önem taşımaktaydı.

Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçişi Hazırlayan Ekonomik Koşullar

- Türkiye'nin bu dönemde, batı dünyası içerisinde yer alma arzusu ve savaş sonrası Sovyetler Birliğinin toprak talebi şeklinde ortaya çıkan tehditleri, dış yardımları kabul etmesinde etkili olmuştur. Dış yardım konusunda ilk baskı askeri nedenlerden dolayı 1947 yılında, Türkiye'de demokrasinin yerleşmesine de katkı yapacağı savunulan Truman Doktrini ile ortaya çıkmıştır.
- Türkiye'de çok partili hayata geçişte en az dış faktörler kadar iç faktörlerin de etkili olduğu söylenebilir.

Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçişi Hazırlayan Ekonomik Koşullar

- Siyasal özgürlük ve daha fazla demokrasi isteği, fertlerin mal varlığında büyük oranda azalmaya neden olan vergi yükünün yüksekliği, köylü kesiminin yönetimden hoşnutsuzluklarına neden olmuştur. Savaş dolayısıyla yüksek kazanç elde eden tüccarların Varlık vergisi ve Milli Korunma Kanunu yüzünden kazançlarının bir kısmını kaybetmeleri çok partili döneme geçişte etkili olan iç faktörler olarak sıralanmaktadır.
- Savaş nedeniyle üretimin düşmesi, fiyatların hızlı yükselmesi, bazı malların belgeye bağlanması, bazılarının ise hiç bulunmaması ve bir kısım malların üretiminin belirli kimselere verilmesi, tartışmaların şiddetini artırmıştır. Bu tartışmalarla birlikte devlet işletmeciliğinin verimsizliği ve sınırlarının belirsizliği nedeniyle özel kesimin kazanç alanlarını sınırlandırması, müdahaleci politikaların sorgulanmasına neden olmuştur.

Yeni İktisat Politikasının Özellikleri ve Belirleyicileri

- Bu dönemde uygulanan iktisat politikaları, önceki dönemlerde uygulanan devletçi ve müdahaleci politikalardan oldukça farklıdır.
- Bu çerçevede, iktidarın ilk yıllarında, liberasyonu artıracak önlemler almıştır.

- İthalat 1950'de %60-65 oranında serbestleşmiş,
- Fiyat kontrolleri kaldırılmış,
- Özel kesimin daha rahat kredi alabilmesi için banka kredi faizleri indirilmiştir.
- Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu (YSTK) 1951 ve 1954'te olmak üzere 2 defa düzeltilmiştir. Bundaki amaç, daha liberal bir mevzuat oluşturmak ve bu yolla yabancı sermaye girişini hızlandırmaktır.

- 1954 yılında Petrol Kanunu ile yabancı sermayenin petrol araması teşvik edilmiştir.
- Yabancı sermayeyi Türkiye'ye çekmek için oluşturulan bir diğer liberal kanun da "Ereğli Demir-Çelik Fabrikaları A.Ş. Kanunu"dur. (28.02.1960)
- Liberalleşme adına verilen bir diğer söz de KİT'lerin özelleştirilmesidir. Ancak bu dönemde hiçbir KİT özelleştirilmemiştir. Hatta yenileri kurulmuştur.

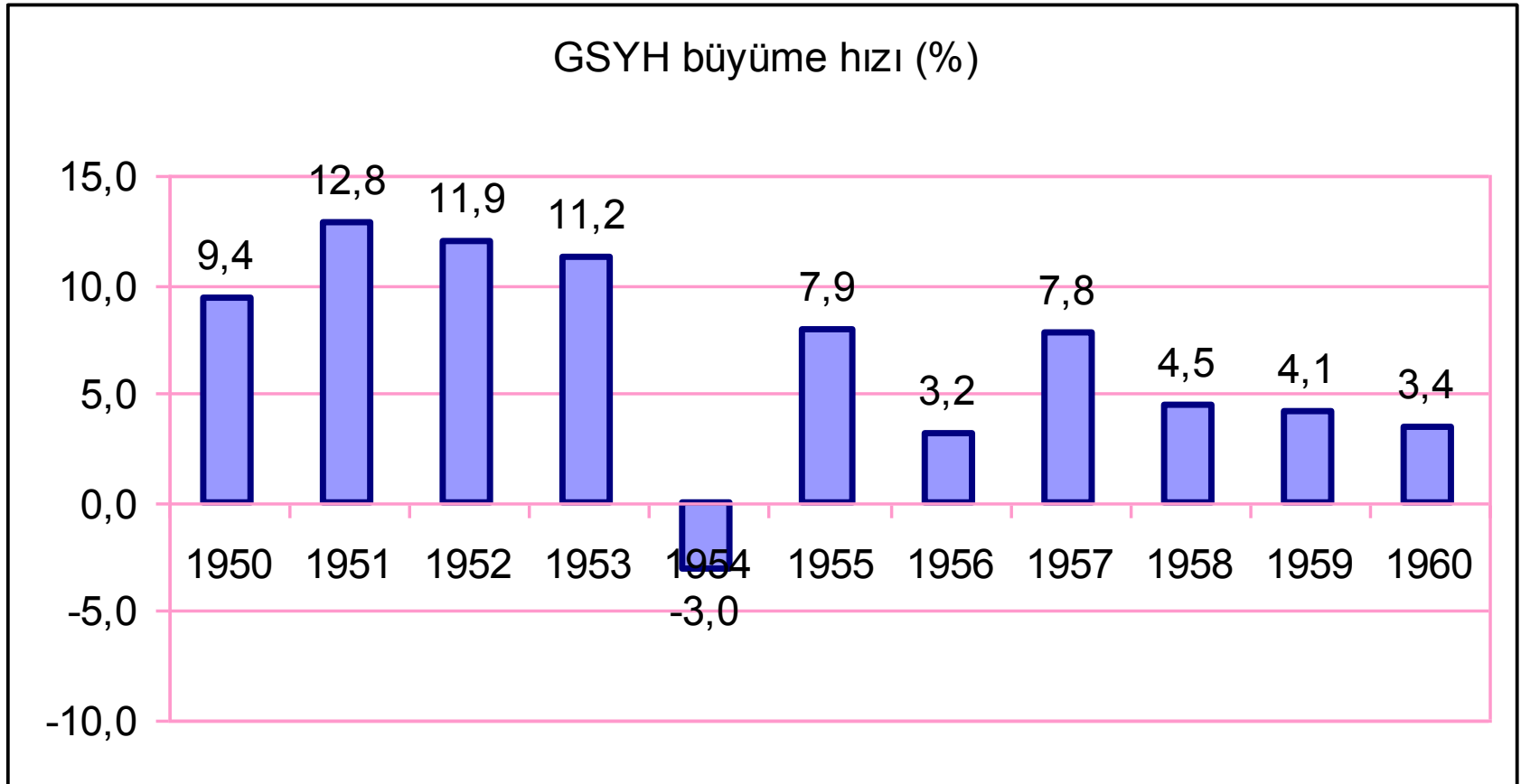
- Örneğin bu dönemde
  - TCDDY (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları),
  - Posta Telefon ve Telgraf Genel Müdürlüğü (PTT),
  - Denizcilik Bankası (DB) ve
  - Devlet Malzeme Ofisi (DMO), İktisadi Devlet Teşekkülüne dönüşmüştür.
- Yine bu dönemde,
  - Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO),
  - Et Balık Kurumu (EBK) ve
  - Türkiye Demir Çelik İşletmeleri (TDÇİ) Genel Müdürlüğü gibi kamu işletmeleri kurularak kamu girişimciliği daha da yaygınlaştırılmıştır.

- Bu dönemde
- Tarımsal üretim artışa geçmiştir.
  - Taban fiyat uygulaması,
  - destekleme alımları,
  - tarım sektörüne verilen kredilerin artması gibi nedenlerle
- Tarım pazara açılmaya başlamış,
- Köyden kente göç başlamış,
- Tarımdaki işsizlik açık işsizliğe dönüşmüş,
- Şehirlerde gecekondu oluşmaya başlamıştır.

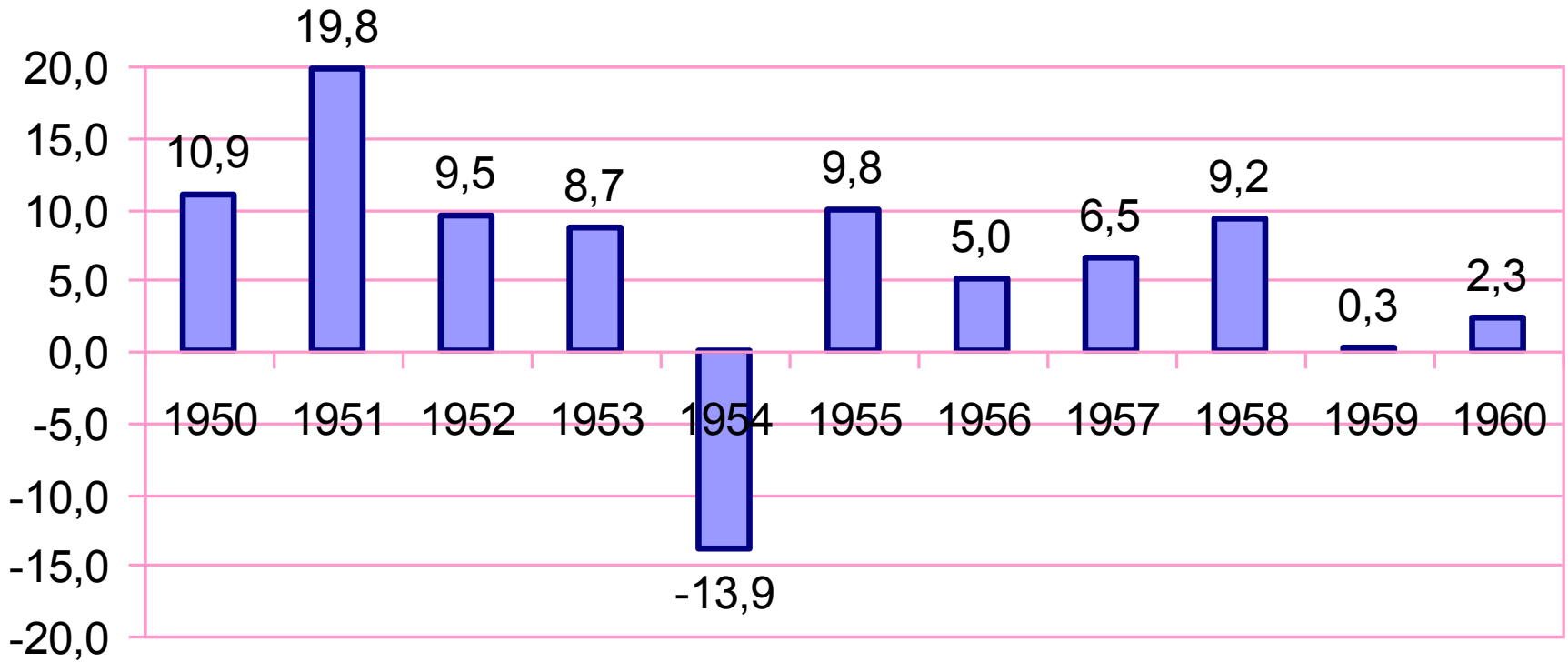
- Sanayide fabrikaların kurulması, ekilen arazilerin genişletilmesi, tarımsal ürünün artması, alt yapının gelişmesi ve enerji üretiminin artması hep büyümeyi uyarıcı etkiler yapmıştır.
- Ama bu gelişmelerin hiç birisi planlı değildir ve aynı zamanda uyumsuzdur.

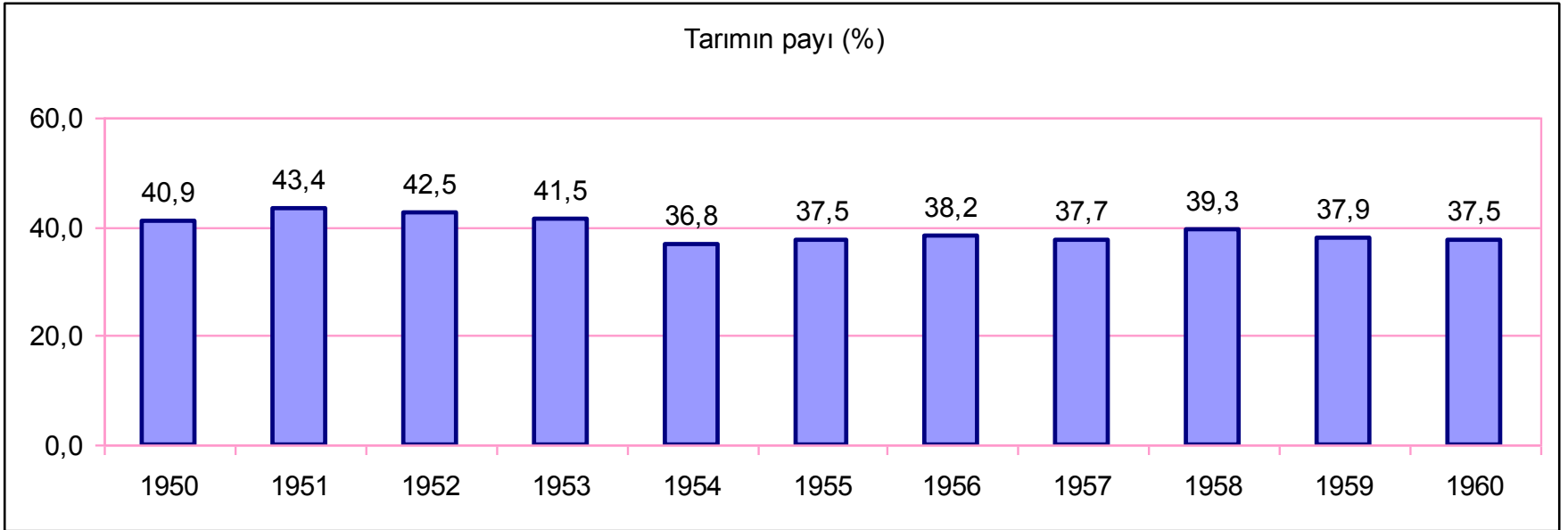
- Yatırımların dağılımında, özellikle de yer seçiminde politik tercihler ağırlık kazanmıştır.
- KİT ürünlerinin fiyatlandırmasında politik ve keyfi davranılmıştır.
- KİT'ler keyfi istihdam depoları haline dönüştürülmüştür.
- KİT'lerin zararları bütçeden ve TCMB kaynaklarından karşılanmış, bu da enflasyonist baskılara yol açmıştır.

GSYI Büyüme hızı (%)

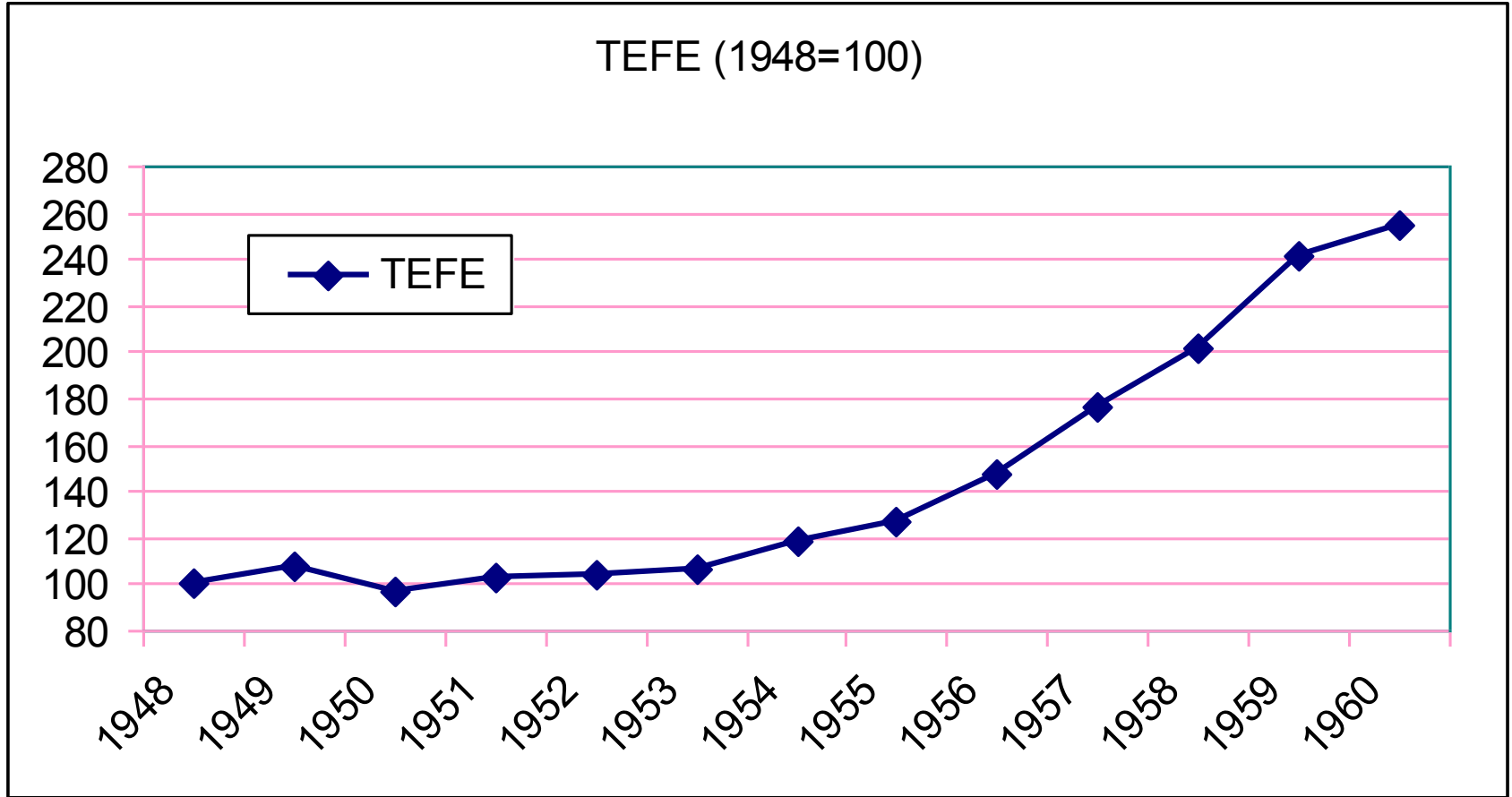

Tarımda büyüme (%)

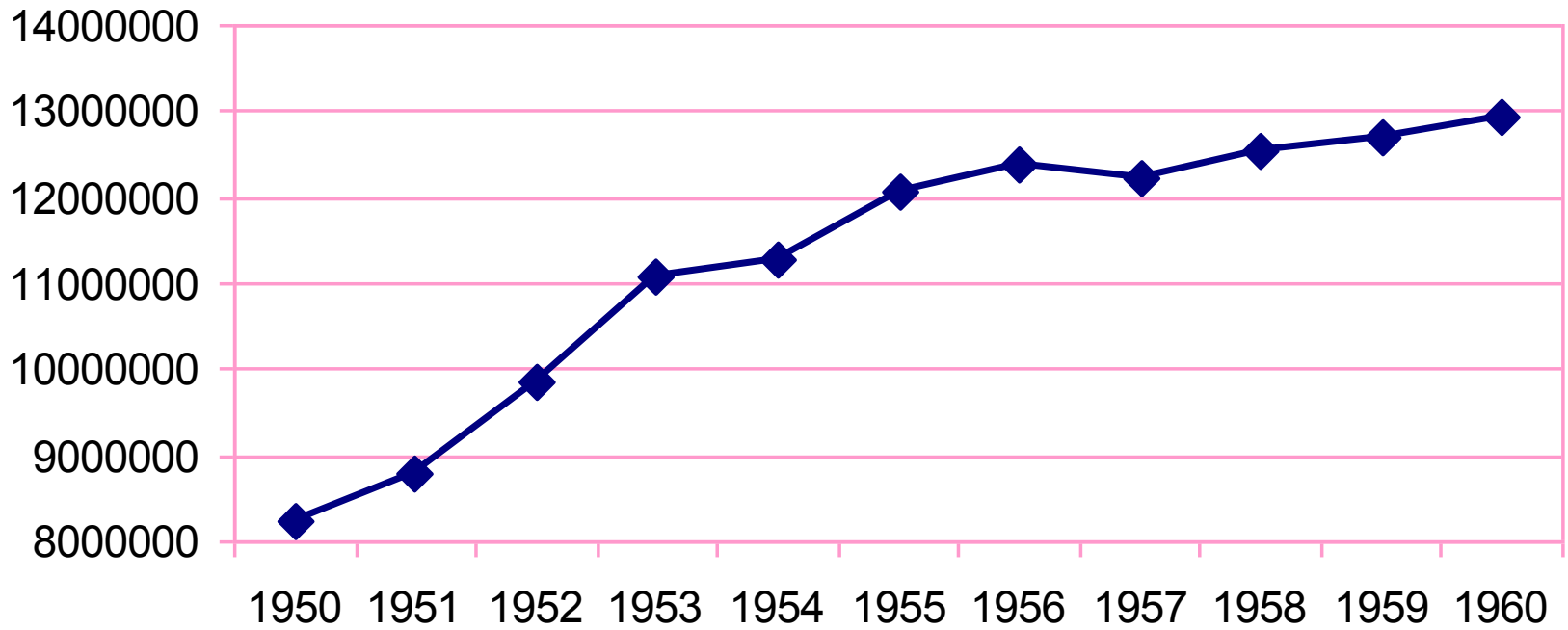

Toptan Eşya Fiyatları Endeksi (TEFE)

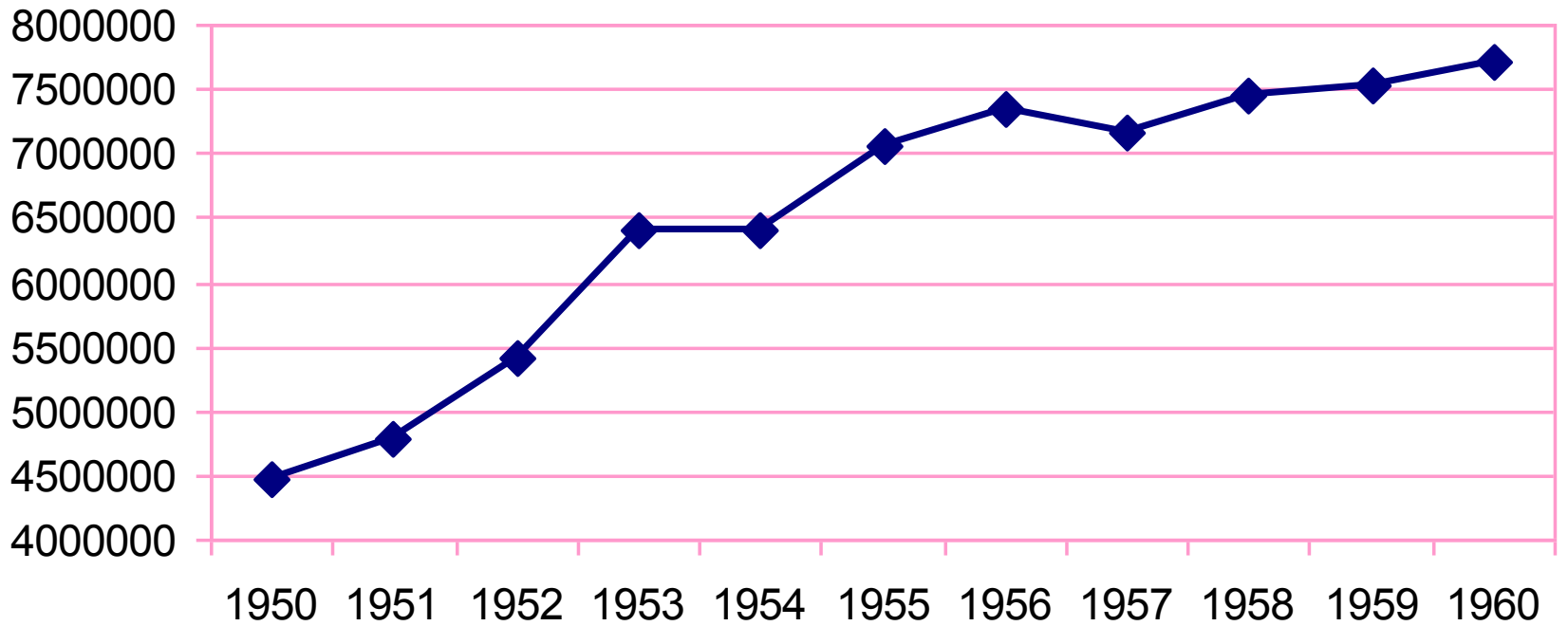

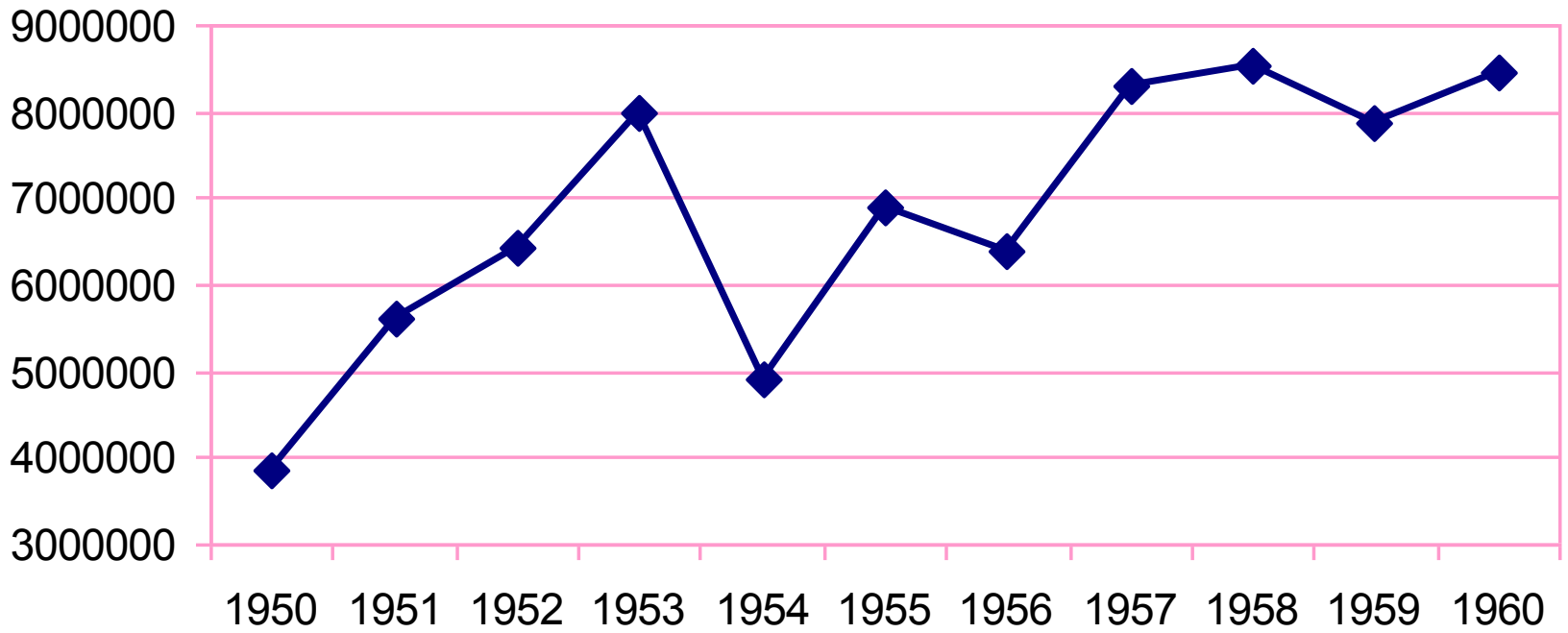
Tahıl ekim alanı (ha)

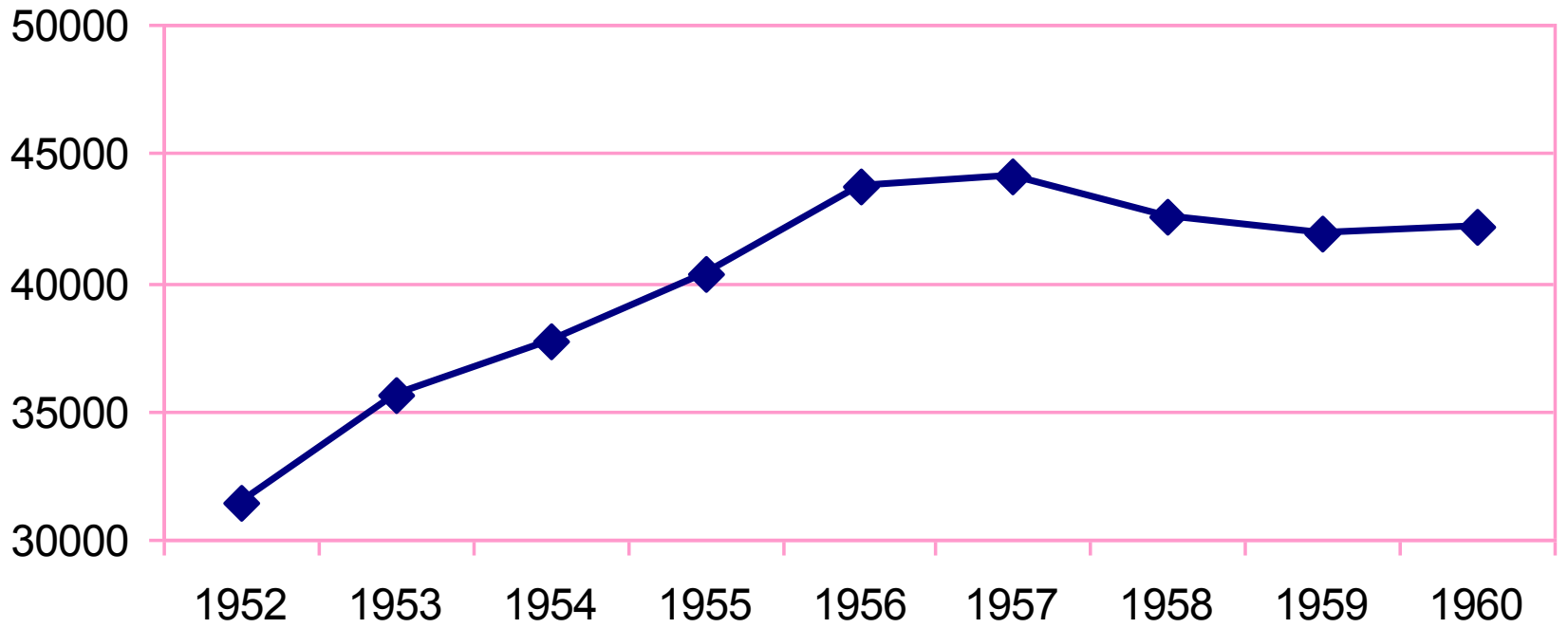
Buğday ekim alanı (ha)

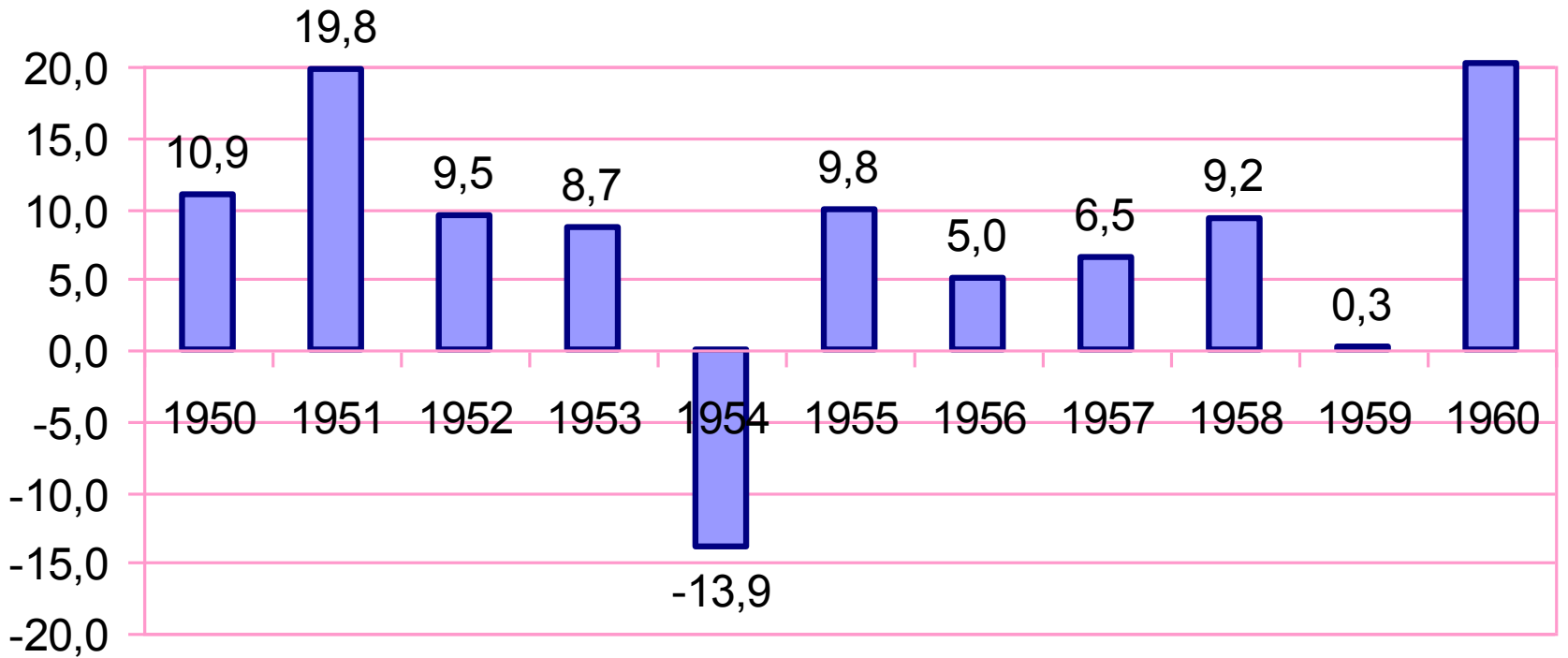
Buğday üretimi (ton)

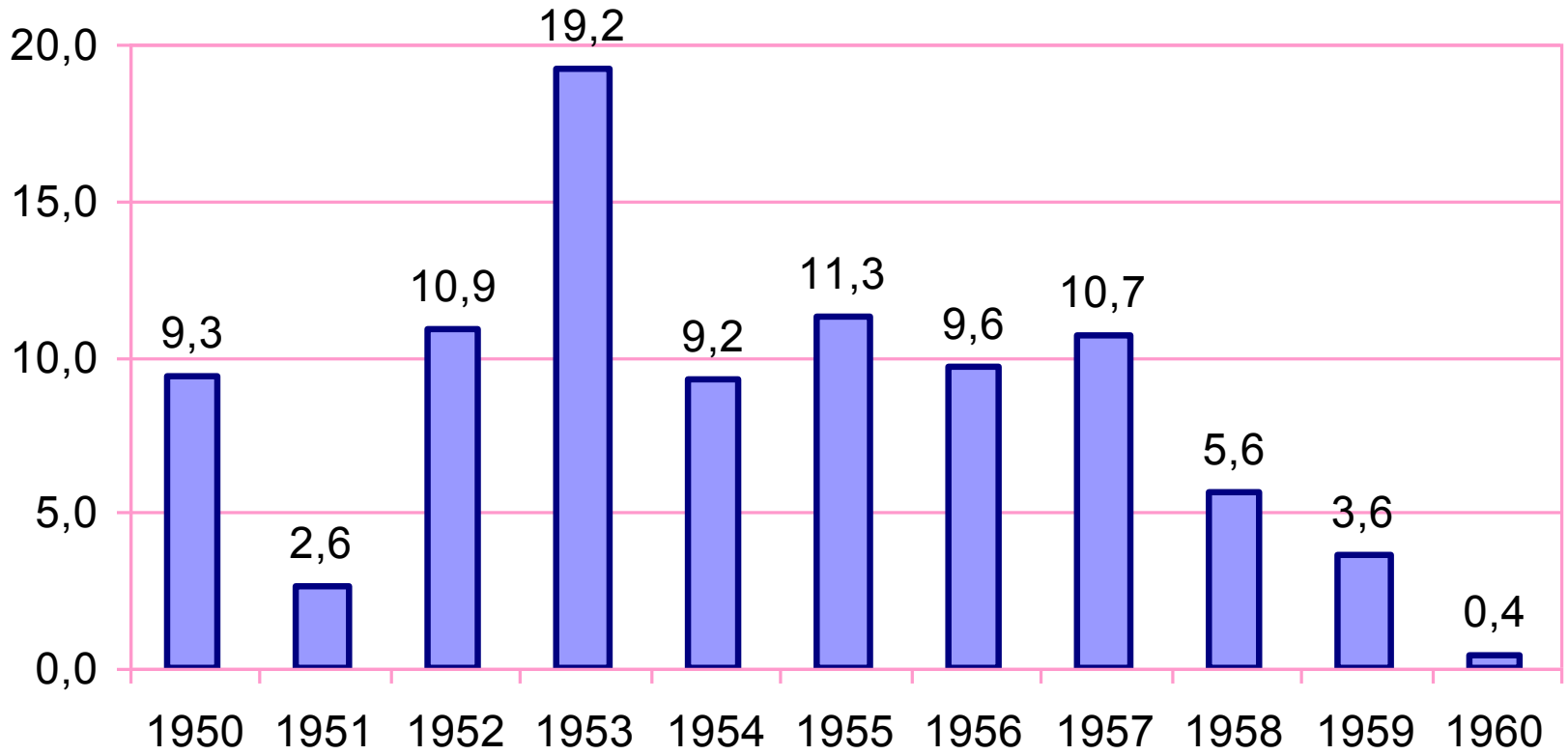
Traktör sayısı

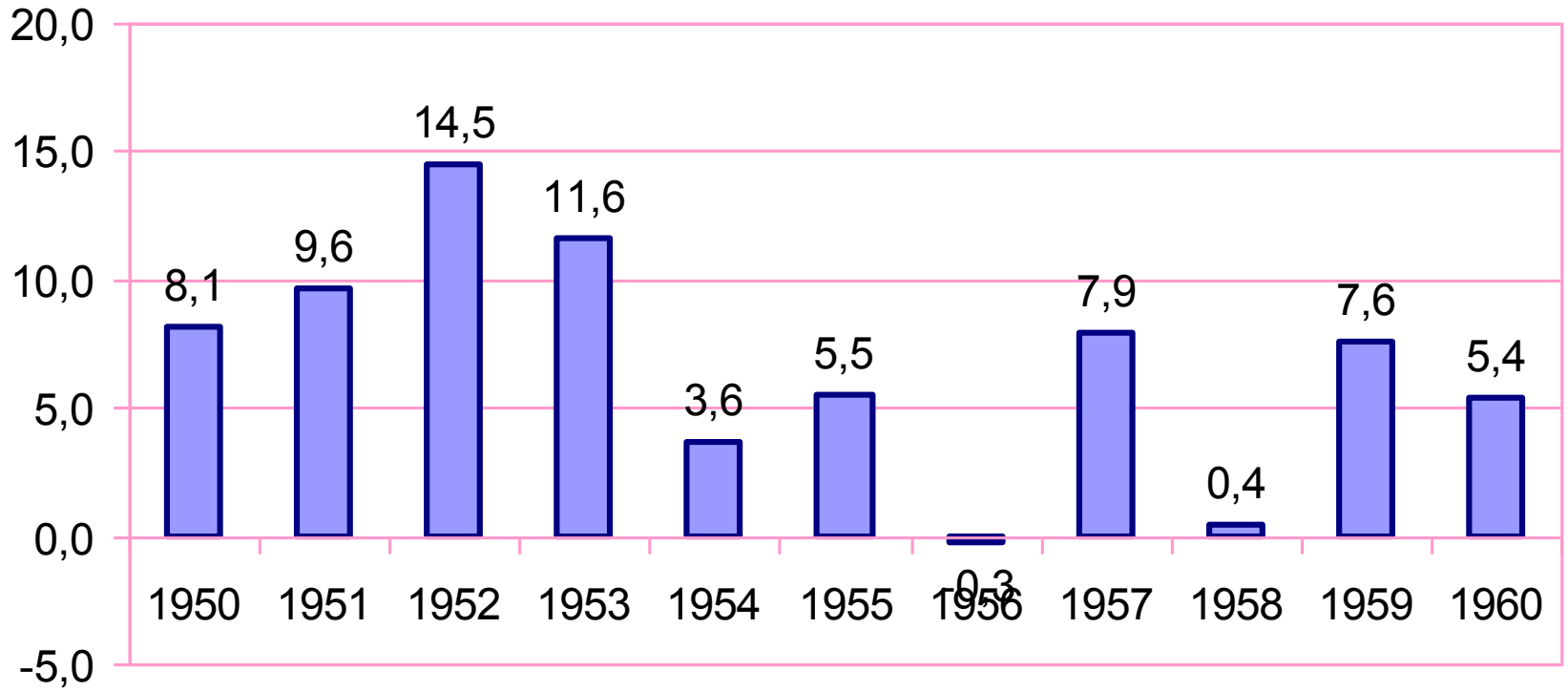
Tarımda büyüme (%)

Sanayide büyüme (%)

Himetlerde büyüme (%)

TÜRKİYE EKONOMİSİ DERS NOTLARI

Prof.Dr. İlkay Dellal